

**CONSIDERAȚII PRIVIND INFLUENȚA TURCEASCĂ
ASUPRA LEXICULUI ROMÂNESC
CONSIDERATIONS REGARDING TURKISH INFLUENCE
ON ROMANIAN VOCABULARY**

*Aliona DUBENCU, prof. de limbă și lit. rom.,
LT „Olimp” or. Chișinău,
Republica Moldova*

*Aliona DUBENCU, Romanian teacher,
LT „Olimp” from Chisinau
Republic of Moldova
aliona8d@gmail.com*

*Anatol IONAȘ, dr.conf. univ.
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
Republica Moldova*

*Anatol Ionaș, PhD, professor,
UPS „Ion Creangă” from Chisinau,
Republic of Moldova
ORCID 0009-0007-4017-3677
anatolie.ionas@gmail.com*

CZU: 811.135.1`282(497.7)

DOI: 10.46727/c.10-11-11-2023.p26-33

Rezumat: Limba română posedă o serie de cuvinte și expresii pe care nu le regăsim în celelalte limbi romanice, dar care sunt comune limbilor din unitatea lingvistică balcanică, cum ar fi: albaneza, bulgara, maghiara, turca, neogreaca. Influența turcică asupra limbii române trebuie să-și afle începuturile încă pe timpul năvălirii barbarilor pecenegi, cumani, tătari, avari, hozari. Multe cuvinte de origine turcică se atestă nu numai în limba română, dar și în alte limbi balcanice. Turcismele din limbile balcanice nu au toate un izvor comun, ci își au originea din diferite limbi ale popoarelor turcice. În limba română, dintre împrumuturile turcice mult mai numeroase sunt cele de origine turcă *osmanlie*. Ele au pătruns după ce Moldova și Muntenia, în sec. al XV-lea, au ajuns sub suzeranitatea Imperiului Otoman. Influența turcă s-a simțit mai ales în lexicul cotidian.

Cuvinte -cheie: împrumuturi lexicale, sfere de influențe, clasificare, limbă, vocabular.

Abstract: The Romanian language has a number of words and expressions that we do not find in the other Romance languages, but which are common to the languages of the Balkan linguistic unit, such as: Albanian, Bulgarian, Hungarian, Turkish, Neo-Greek. The Turkish influence on the Romanian language must have its beginnings during the invasion of the Pecheneg barbarians, Cumans, Tatars, Avars, Hozars. Many words of Turkish origin are attested not only in Romanian, but also in other Balkan languages. Turkisms in the Balkan languages do not all have a common source, but originate from different languages of the Turkic peoples. In the Romanian language, among the Turkish borrowings, the most numerous are those of Ottoman Turkish origin. They penetrated in the language after Moldova and Muntenia in the 15th century came under the suzerainty of the Ottoman Empire. The Turkish influence was felt especially in the everyday lexicon.

Keywords: lexical, borrowings, influence sphere, classification, language, vocabulary.

Vocabularul oricărei limbi moderne, fiind rezultatul unei evoluții istorice de lungă durată, se prezintă astăzi ca o totalitate de elemente absolut diferite ca vechime și ca origine. În linii mari, „lexicul unei limbi poate fi grupat în trei straturi: 1. Cuvinte moștenite, 2. Cuvinte împrumutate și 3. Cuvinte derivate pe teren propriu.”[1, p.263].

În lexicul român contemporan își află locul și o serie de unități lexicale de origine turcă. Prezența lor se explică prin relațiile istorice ale românilor cu diverse populații turcice în cursul mai multor perioade de existență. Pe teritoriul Dacoromaniei au imigrat, în decursul secolelor, diferite valuri de populație turcică: pecenegi, cumani, tătari, avari, hozari. Contactele principatelor românești cu Turcia încep atunci când Imperiul Otoman ajunge să se extindă pe linia Dunării: la sfârșitul sec. al XIV-lea, adică nu mult după autonomia Țării Românești (Valahia), în 1330, și întemeierea statală a Moldovei (1359), ambele eliberate de sub suzeranitatea maghiară. Turcii cucerise întreaga Peninsulă Balcanică și se îndreptau spre centrul Europei, spre Budapesta și Viena. Dobrogea lui Mircea cel Bătrân devine provincie otomană în 1484, iar Țările Românești, în cursul sec. al XVI-lea, intră sub dominația turcească, după ce, în mai multe rânduri (Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare) au încercat prin conflicte armate să i se opună. Incursiuni militare, jafuri, întronări și detronări (maziliri) ale domnilor valaho-moldavi, lupte sângeroase, acte de supunere, respectate sau nu, toate au sfârșit cu o puternică implicare turcească în viața socială, administrativă și economică a românilor (dar numai în zonele dintre Carpați și Dunăre). Domnii celor două țări, agreeți de „Sublima Poartă”, plăteau *haraci* (tribut anual pe care țările vasale îl plăteau Imperiului Otoman), contribuind, în plus, la corupția imperială prin *peșcheșuri* (plocon, dar, cadou) grele. Monopolul comercial, sărăcirea treptată a populației rurale, prezența și presiunea turcească devin deosebit de evidente. Mai ales atunci când, în epoca domniilor fanariote, se adaugă și exploatarea proconsulilor greci „ho(d)spodari”. Se poate astfel înțelege intensitatea și însemnătatea influenței orientale turcești în istoria culturii și a limbii poporului român.

Turcii ne-au adus nu numai circa 3, 62% din lexicul românesc, dar au contribuit și la consolidarea unor elemente fonologice și morfologice. S-a constatat că fonemul „h”, inițial pe cale de dispariție în limbile romanice, a „revenit” în sistemul fonologic românesc prin slavă, a fost întărit odată cu pătrunderea masivă a elementelor lexicale turcești precum *habar*, *hain*, *hal*, *haimana* etc. De asemenea, atestăm cuvinte care conțin sufixul turcesc **-giu**: *boiangiu*, *geamgiu*, *hangiu*, *cazangeriu*, *sacagiu*, *barcagiu*, *giuvaiergiu*, *cafegiu* etc. Acest sufix se adaptează și la rădăcini neturcice: *laptagiu*, *lampagiu* (radical latin), *scandalagiu* (radical grec), *barmangiu* (radical englez), *duelgiu* (radical francez, latin), *tractirgiu* (radical slav), etc. Secvența **-iu** este atestată în glosemele românești (în cuvinte de origine latină, cum ar fi: *albăstriu*, *albiu*, *verziu*, *roșiu*, *cenușiu* etc.). Alte sufixe ar fi: **-liu**: *hazliu*, *ghiurghiuliu* etc. sau **-lîc (-lâc)**: *crailîc/crailâc*, *codoșlîc/codoșlâc* etc.

Influența turco-otomană este mai ales o problemă ce ține de lexic și de semantică. Lăsând deoparte terminologia politico-administrativă (*hatiserif*, *haraci*), erau titluri boierești: *cihodar*, *ratihvan*, *becer*, *divictar*, *zabit* etc.), cuvinte rare și pasagere, „împărăția” turcească a adus în limba română termeni, concepte și cuvinte, sensuri și conotații până atunci inexistente. Nu-s oare de origine turcă *tutunul* și *cafeaua*? Dar *caldarâmul*, *fanarul*, *cântarul*, *odaia*, *dușumeaua*, *giurgiuveaua*, *geamul* și *bagdadia* (direct sau indirect pătrunse în română), *marama-năframa*, *tichia*, *testemelul* și *mosorul*, tot astfel cum sunt *lighianul*, *salteaua*, *cearșaful*, *mușamaua*, *cișmeaua* (Cișmigiu), *divanul*, *giuvaierul* (*giuvaiergiu*), *schela* (port nautic), *perdeaua* etc. Până și alimentele noastre și preparatele culinare *ghiveci*, *musaca*, *baclava*, *sarailie*, *șerbet* etc. sunt preluate din lumea orientală mahomedană. Există termeni peiorativi, în limba vorbită curent, care de asemenea sunt de origine turcă, precum *lichea*, *puști*, *pușlama*, *sictir*, *magafa*, *zevzec*, *tembel*, *sanchiu*, *derbedeu*, *haimana*, *farfara*, *pișicher*, *deliu*, *babalâc*, *chior*, *sașiu* etc.).

„Locuțiunile și idiotisme”, cum le denumește marele lingvist Lazări Șăineanu, în care figurează cuvinte de origine turcească de tipul: *a bea tutun*, *a veni* (cuiva) *de hac*, sau o expresie calchiată din turcă precum *în ce ape* (*te găsești*), adică „în ce stare sufletească ești?”, ca și înjurăturile obscene sau termenii insultători, relevă o mentalitate orientală, turco-românească.

Dacă avem în vedere poezia noastră populară, constatăm că și ea abundă în terminologie turcească. Astfel, în lucrări se vorbește de *ghiulărie*, *beşlegie* ca funcții administrative înalte, de *bulibaşă* (tc. *bolak-başy*, trecut ulterior în limba Romilor) și de alte aspecte ale relațiilor cu turcii. Aceasta este o dovadă că „turcismele” pătrunseră adânc în straturile „de jos” ale societății valahe, adică în limba vorbită de poporul simplu, rural. Prin orașe apăreau meserii noi, cu lucrători (*băcani*, *cavafi*, *cherestegii*, *ceaprazari*, *bogasieri*), meserii și meseriași ale căror nume se mai întâlnesc și astăzi în denumiri de cartiere și străzi vlaho-moldave (*ceauși*, *beşli-aga*, *zapii* etc.), la care se adaugă *sacagiul* cu *sacaua* de apă. Bine înțeles îmbrăcămintea de lux a boierilor și a cocoanelor boierești sulemenite (purtând blănuri *cazaclii*, *şaluri* și *giuvaieruri*) erau aduse din Constantinopol conform luxului oriental. Boiereșele se împodobeau „alla turca”, țăranii sufereau sub *ceauși* și *zapcii*; se pare că la orașe, *isnafurii* o duceau mai bine. În orice caz, monedele aflate în circulație erau tot turcești. *Lețcaia*, *ortul*, *mahmudeaua*, *firfirica* și *irmilicul* erau unități monetare otomane. Până și leul românesc își trage originea din Balcanii subjugăți de turci: **LEU**, *lei*, s. m. Unitate monetară principală în România, egală cu 100 de bani; franc¹. – Din **leu**¹ (cu sensul după tc. *arslanly*) [2, p. 569].

O asemenea difuziune turco-otomană în ansamblul socio-cultural românesc nu mai putea fi dominată prin legiferări ale etniilor autohtone, „puriste”. Într-adevăr, turcismele nu apar ca un pericol pentru lexicul cult românesc. Cronicarul Ion Neculce, poezii Vasile Alecsandri și Anton Pan, prozatorul Nicolae Filimon dau mărturie a ceea ce, cu resemnată jale, se numea „țara turcită”. În asemenea împrejurări apare în sec. al XVII-XVIII-lea (pe timpul cronicarilor Ion Neculce și Nicolae Costin) verbul „a se turci” care ar însemna adoptarea religiei și obiceiurilor turcești. „Turcirea” era/este un proces de asimilare cu populația turcă și, în special, cu religia mahomedană. Termenul avea o conotație gravă depreciativă – reflectată și în poezia populară (cf. Pe când el s-a turcit /Frate-so l-a părăsit). Evoluând, termenul a trecut în domeniul moravurilor : „prea plecat turcilor”.

Cu un astfel de stil de viață „turcit”, ne-a surprins modernizarea noastră prin Occidentul german, italian și francez. Începând cu sfârșitul sec. al XVIII-lea, în plină epocă fanariotă, contactele Moldovei și Munteniei cu Europa au complicat și mai mult cadrul cultural românesc. Călătorii francezi descopereau cu surprindere o societate moldo-vlahă în care unii boieri, îmbrăcați după moda turcească, fumând *narghilea*, așezați pe *divanuri*, vorbeau franceză, germană și italiană. Către 1840-1850, influența europeană devine mai clară: „turcirea” se opune occidentalizării romanice și modernizării. Nu întâmplător un tânăr „poet romantic”, dintr-o piesă (1850) a lui Matei Millo, se adresa unui „boier bătrân” astfel: „nu-mi grăi turco-grecește/ Că-ți răspund evropenește” [3, p. 367].

În comportamentul moral și material al românilor de astăzi, un occidental poate distinge caracteristici și obiceiuri turco-orientale. Mai întâi, în limba română vorbită persistă proverbe, expresii, cuvinte (unele vulgare, chiar obscene). În profunzimea societății românești (în deosebi rurale din regiunile moldo-vlahe) se pot întrevădea canoanele orientale. Tot din turcă trecută prin limba romilor, provin și actualele *manele* (sg. manea / „melodie turcească”).

Este interesant de remarcat faptul că și în alte limbi ale popoarelor care au avut de înfruntat presiunea imperială turco-otomană există de asemenea conceptul de „turcire” ca termen de apostazie creștină (catolică) și de trădare. Împrumuturi recente care au avut loc din limba turcă au caracter internațional, cu apariții frecvente în limbile de circulație internațională. Unele din ele sunt : *ayran/airan*, *Doner kebab*, *Sish kebab/kebab*. Altele au apariții „occidentale” cum ar fi cuvântul de toți iubit „cafea”, menite a spori atractivitatea articolelor în scopuri persuasive de prezentare turistică a unor țări, zone, raioane. La nivel morfologic, nu putem vorbi despre adaptare sau formare ale

flexiunii, toate unitățile înregistrate se încadrează în domeniul culinar-gastronomic, iar din perspectivă stilistică-funcțională, toate unitățile înregistrate sunt folosite cu valoare denotativă, pătrunzând în limba română odată cu realitățile extralingvistice pe care le denumesc. Considerăm că terminii care au circulație internațională au șanse reale de a rămâne în limba română. Sub aspect lexical și semantic, limba română actuală se caracterizează prin bogăție, varietate și flexibilitate, - fapt care susține ideea dinamicii vocabularului.

Diversitatea se manifestă atât la nivelul modalităților interne de îmbogățire a vocabularului (derivarea, compunerea etc.), dezvoltările semantice reprezentând surse consistente de inovație lexicală și stilistică, cât și la nivelul mijloacelor externe respective (împrumuturilor din alte limbi). Deși studiul nostru s-a bazat pe un corp de citate extrase din mas-media contemporană, o parte a noutăților analizate au trecut în limba comună, circulând alături de referentul reprezentat (cum ar fi de exemplu termenii din domeniul culinar). O altă parte constituie apariții ocazionale, stilistice sau conotative și, chiar dacă nu vor rămâne în limba vorbită, demonstrează productivitatea anumitor procedee sau modalități de inovare lingvistică.

Menționăm că unii cercetătorii basarabeni (Nicolae Corlăteanu, Ion Melnicu [4, p. 186], Nicolae Matcaș ș.a.[5]) clasifică elementele turcești în grupul împrumuturilor turco-tătare, focalizând atenția asupra faptului că acestea se referă numai la două părți de vorbire: substantivul și adjectivul. De exemplu, substantivele de origine turco-tătară denumesc obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte, obiecte de uz casnic, arme, unelte, mâncăruri, băuturi, ocupații meserii, etc.

Prezentăm o clasificare a acestor împrumuturi :

1. Obiecte de îmbrăcăminte și încălțăminte

antereu (tc. <i>Anteri</i>) haină a preotului	iminei (tc. <i>Yemeni</i>) pantofi
biniș (tc. <i>Biniş</i>) haină boierească de ceremonie	poturi (tc. <i>Potur</i>) pantaloni largi
burnuz (tc. <i>Burnuz</i>) manta	năframă (tc. <i>Mahrma</i>) basma
caftan (tc. <i>Kaftan</i>) manta orientală	ceacșiri (tc. <i>Caksir</i>) pantaloni
cealam (tc. <i>Calam</i>) turban	fotă (tc. <i>Fota</i>) șort
chiufla (tc. <i>Kiifâh</i>) căciulă turcească	ghebă (tc. <i>Aeoc</i>) manta lungă
ciorap (tc. <i>Corab</i>) ciorapi	giugiuman (tc. <i>Giicemin</i>) căciulă de samur
colceac (tc. <i>Kolcak</i>) ghete cu copci	ipingea (tc. <i>Yapincak</i>) manta bărbătească
codur (tc. <i>Kundura</i>) pantofi femeiești	ipingea (tc. <i>Yapincak</i>) manta bărbătească
gear (tc. <i>Car</i>) șal orientat	meși (tc. <i>Mest</i>) încălțăminte de piele bară toc.

2. Obiecte de uz casnic

bagdadie (tc. <i>Bagdadi</i>) plafon, tavan	divan (tc. <i>Divan</i>) canapă
bagiacă (tc. <i>Bogaka</i>) horn	gavanos (tc. <i>Kavanos</i>) borcan
bidinea (tc. <i>Badana</i>) pierie de var	geam (tc. <i>Cam</i>) fereastră
boccea (tc. <i>Bohca</i>) pachet cu diverse obiecte casnice	dulap (tc. <i>Dolap</i>) mobilă

buhurdar (tc. <i>Buhurdar</i>) vas (de metal)	ghiveci (tc. <i>Giivec</i>) vas de lut
canat (tc. <i>Kanat</i>) pervaz de ușă	iatac (tc. <i>Yatak</i>) dormitor
cayan (tc. <i>Kazan</i>) vas de metal	ibric (tc. <i>Ibrik</i>) ciainic
ceanac (tc. <i>Canak</i>) strachină mare	lighian (tc. <i>Ligen</i>) vas mare de metal
cearșaf (tc. <i>Carşafi</i>) plapumă	maramă (tc. <i>Mahran</i>) ștergar
chilim (tc. <i>Kilim</i>) covor turcesc	muselină (tc. <i>Muslin</i>) perdele
chilim (tc. <i>Kilim</i>) covor turcesc	sofra (tc. <i>Sofra</i>) masa mică
chisea (tc. <i>Kase</i>) vas de sticlă	sipet (tc. <i>Sepet</i>) par de lemn
darac (tc. <i>Tarak</i>) uneltă de pieptănat lână	tas (tc. <i>Tas</i>) vas plat

3. Mâncăruri /Băuturi

acadea (tc. <i>Akadea</i>) bomboană	mastic (tc. <i>Mastika</i>) băutură alcoolică aromată
baclava (tc. <i>Baklava</i>) prăjitură	pastrama (tc. <i>Pastirma</i>) carne afumată
basamac (tc. <i>Basamac</i>) rachiu (colorat) de calitate inferioară	rachiu (tc. <i>Raki</i>) băutură alcoolică
cașcaval (tc. <i>Kaşkaval</i>) specie de brânză	salep (tc. <i>Salep</i>) băutură orientală
chebab (tc. <i>Kebab</i>) friptură turcească	sarailic (tc. <i>Sarayli</i>) prăjitură
ciorbă (tc. <i>Corba</i>) fel de mâncare	susan (tc. <i>Susam</i>) preparat dulce
magiun (tc. <i>Macun</i>) dulceață	ocmagi (tc. <i>Tokmak</i>) tăiței.

4. Ocupații /funcții/ posturi

agă (tc. <i>Aga</i>) ofițer turc	dulgher (tc. <i>Diilger</i>) meseriaș
bașbuzuc (tc. <i>Başibuzuk</i>) ostaș	fanaragiu (tc. <i>Fenargi</i>) lampagiu
baș-caimacam (tc. <i>Baş kaimakam</i>) șeful caimacamilor	harabagiu (tc. <i>Arabagi</i>) căruțaș
bei (tc. <i>Bey</i>) guvernator al unui oraș	inicer (tc. <i>Yenicer</i>) soldat
bimbașă (tc. <i>Bimbaşi</i>) comandant al armatei	mola (tc. <i>Molla</i>) preot musulman
bostangiu (tc. <i>Bostanci</i>) soldat la garda sultanului	muscalagiu (tc. <i>Miscalaci</i>) naist
cadîină (tc. <i>Kadin</i>) sclavă în haremurile turcești	rahagiu (tc. <i>Rahatci</i>) vânzător de rahat
cađiu (tc. <i>Kadi</i>) judecător musulman	satirgiu (tc. <i>Satirci</i>) mercenar
calemagiu (tc. <i>Kalemci</i>) funcționar de cancelarie	spahiu (tc. <i>Nipahi</i>) soldat din cavaleria otomană
cavaf (tc. <i>Kavaf</i>) cizmar	tulumbagiu (tc. <i>Tulumpaci</i>) pompier

8. Instrumente /unelte

avă (<i>tc. Av</i>) uneltă de pescuit	masat (<i>tc. Masat</i>) uneltă de oțel
briceag (<i>tc. Bicak</i>) cuțitaș de buzunar	miskal (<i>tc. Miskal</i>) instrument muzical
burghiu (<i>tc. Burgu</i>) sfredel	muștea (<i>tc. Muştal</i>) ciocan de cizmărie
caval (<i>tc. Kaval</i>) fluier ciobănesc	nai (<i>tc. Nay, Ney</i>) instrument musical
cobuz (<i>tc. Kopuz</i>) instrument muzical	plașcă (<i>tc. Plascka</i>) cartușieră
dairea (<i>tc. Daire</i>) instrument muzical popular	paragat (<i>tc. Paragat</i>) uneltă de pescuit
darak (<i>tc. Tatak</i>) uneltă de pieptănat lână	parcea (<i>tc. Parca</i>) carmac
iatagan (<i>tc. Yatagan</i>) sabie turcească	taban (<i>tc. Taban</i>) talpă a plugului
iavașă (<i>tc. Yavaş</i>) clește, laț	tulambă (<i>tc. Tulumba</i>) furtun, pompă
macara (<i>tc. Makara</i>) aparat pentru greutate mari	tumbelechi (<i>tc. Diimbelek</i>) tobă mică de aramă
mala (<i>tc. Mala</i>) uneltă a zidarului	
cavas (<i>tc. Kavas</i>) jandarm	vizir (<i>tc. Vezir</i>) prim sfetnic al sultanului

9. Forme de guvernare, teritorii/ 10. Arme/ 11. Stofe, țesături, piei

pașalâc (<i>tc. Paşalik</i>) provincie din Imperiul Otoman	alagea (<i>tc. Alaca</i>) stofă vârgată
raia (<i>tc. Raya</i>) teritoriu ocupat de turci	bogasiu (<i>tc. Bogasi</i>) stofă importată din orient
sultanat (<i>tc. Sultanat</i>) provincie din Imperiul Otoman	buhur (<i>tc. Buhur</i>) stofă de lână
briceag (<i>tc. Bicak</i>) cuțit de buzunar	catifea (<i>tc. Kadife</i>) țesătură de bumbac sau mătase
buzdugan (<i>tc. Bozdogan</i>) măciucă	citarea (<i>tc. Citare</i>) stofă fină
chilom (<i>tc. Kiilink(gii)</i>) măciucă	cumaș (<i>tc. Kumaş</i>) stofă (de mătase) pentru rochie
ciomag (<i>tc. Comak</i>) băț mare și gros	iașmac (<i>tc. Yaşmak</i>) vâl pentru fată
iatagan (<i>tc. Yatagan</i>) sabie turcească	meșină (<i>tc. Meşin</i>) piele de oaie/capra
satâr (<i>tc. Satir</i>) cuțit mare	saftian (<i>tc. Sahtiyan</i>) piele subțire și fină de capra
aba (<i>tc. Aba</i>) țesătură de lână	

12. Animale, specii de mamifere

batal (<i>tc. Battal</i>) berbec castrat	ciortan (<i>tc. Cortan</i>) crap
bidiviu (<i>tc. Bedevî</i>) cal tânăr, iute și frumos	iac (<i>tc. Yak</i>) mamifer rumegător
bursuc (<i>tc. Bursuk</i>) mamifer carnivore	ielcovan (<i>tc. Yelkovan</i>) pescăruș

cacom (<i>tc. Kakim</i>) hermină	samur (<i>tc.Samur</i>) zibelină (mamifer carnivor)
calcan (<i>tc. Kalkan</i>) specie de pește	table-başa (<i>tc. Tabla -başi</i>) cal de parade
catîr/catâr (<i>tc. Katir</i>) animal domestic	zăgan (<i>tc.Zagan</i>) vultur-bărbos.

• Adjectivele, spre deosebire de substantive, sunt mai puține și se referă la cele mai diverse însușiri, calități ale oamenilor, obiectelor:

avan (<i>tc. Avvan</i>) strașnic, cumplit	mangafa (<i>tc. Mangafa</i>) nătâng, prost
ageamiu (<i>tc.Acemi</i>) novice începător	mehenghi (<i>tc.Mehenk</i>) șmecher, șiret
abraş (<i>tc.Abraş</i>) rău, violent	mofluz (<i>tc.Miifiiiz</i>) falit, ruinat
belaliu (<i>tc.Belâli</i>) dificil, greu	mucalit (<i>tc.Mucalit</i>) poznaș
caraghios (<i>tc. Karagoz</i>) ridicol, comic	murdar (<i>tc. Murdar</i>) pătat, tulbure
chel (<i>tc. Kel</i>) pleșuv	palavragiu (<i>tc. Palavraci</i>) guraliv
chefliu (<i>tc.Keyfii</i>) vessel, bine dispus	peltic (<i>tc. Peitek</i>) bâlbâit
choir (<i>tc. Kor</i>) orb	peş (<i>tc. Peş</i>) înclinat oblic
chilug-chef	Pezevenchi (<i>tc.Pezvehki</i>) șarlatan, escroc
fudul (<i>tc.Fodul</i>) mândru, încrezut	pirpiriu (<i>tc.Pirpiri</i>) firav
gigea (<i>tc. Cici</i>) frumos, dragț	șiret (<i>tc. Şirret</i>) viclean, perfid
hain (<i>tc. Hain</i>) rău, crud	ursuz (<i>tc. Ugursuz</i>) posac

Turcismele din limba română (și limbile balcanice) nu au toate un izvor comun, ci își au originea în diferite limbi ale popoarelor turcice. **N. Corlăteanu**, spre exemplu, în *Lexicologia limbii române* [4, p.185], încearcă să facă distincție între elementele lexicale de origine turcă care vin de la populațiile tătare, peceneze, cumane. Lingvistul afirmă: „din limba tătarilor au pătruns la noi cuvinte ca: *aracan, căpcană, haraba, leafă* ș.a., de origine pecenegă sunt toponimele din Bugeac, terminate în **-ui, -lui**: *Acui* (ac „alb” și cui „hirtop”), *Caracui* (cara „negro” și cui „hârtop), *Copcui, călmăcui, călmățui, Covurlui*” și de origine cumană sunt cuvintele : *beci, odaie, dușman*.

În acest context, lingvistul român **Mihai Dinu** vorbește despre „o influență cumană (căreia îi aparțin probabil împrumuturi ca *baltag, capcană, cazan, cioban, dușman*), deși unele dintre ele sunt atestate în cumană (*cazan, teanc*)[6, p. 107].

Influența turcească și-a lăsat amprenta și asupra altor popoare limitrofe. Multe cuvinte de origine turcică se atestă nu numai în limba română, dar și în alte limbi balcanice: rom. *cioban*, bulg. *cioban (ciobanin)*, alb. *tschoban*, neogrec. *tzobanos*. În limbile turcice *cioban* are sens abstract – orice păstor (păstor la general). În română are sens specializat – numai păstor de oi. Sensul acesta s-a transmis și altor limbi: gruz. *ciobani*, rus. *ceaban*, arm. *cioban* etc. Putem presupune că acest termen păstoresc a fost împrumutat de la ciobanii români (mocani), care colindau cu turmele lor de oi toate ținuturile caucaziene, ajungând până în Georgia (Gruzia) și Armenia [3, p.185]

În concluzie, putem spune că influența turcească asupra vocabularului limbii române s-a făcut simțită în diferite perioade istorice. Ca o primă perioadă sau prim val sunt considerate cu precizie elementele turco-tătare, care „sunt până astăzi foarte apropiate între ele, dar unele cuvinte pot fi totuși indicate cu destulă siguranță ca preotomane (*cioban, mârzac, odae*)[7, p. 29]” și cel de-al doilea val care include elementele lexicale pătrunse în timpul suzeranității otomane. Influența turcească n-a afectat știința, arta, terminologia abstractă, cea referitoare la familie, fiindcă în Evul Mediu turcii se aflau la un nivel scăzut în privința culturii. Odată cu „scuturarea jugului turcesc cuvintele turcești au ieșit și continuă să iasă din circulație, fiind considerate drept reminiscențe medievale: istorisme, arhaisme”[4, p.186].

Toate elementele lexicale (mai vechi și mai noi) de origine turcească, contribuind la îmbogățirea vocabularului, au jucat un rol important în diferite perioade istorice de evoluție a limbii române.

BIBLIOGRAFIE:

1. Dumeniuk, N. Matcaș, *Introducere în lingvistică*, Chișinău, 1987.
2. DEX, București, 1998.
3. Niculescu Al., *Primii noștri dramaturgi*, București 1956.
4. Corlăteanu N., Melniciuc I., *Lexicologia*, Chișinău, 1992.
5. Matcaș N., Tîrâța Z., Iavorschi N., *Limba Mold. Literară Contemporană*, Chișinău, 1986.
6. Dinu Mihai, *Personalitatea limbii române*, Carte Românească, București, 1996.
7. Graur Al., *Evoluția limbii române*, București, 1963.